

Vocabulari de la indústria d'adobar pells per a sola

A la florent ciutat d'Igualada — el poble on residim i havem nascut — té una mena de vella tradició la indústria d'adobar les pells. I és tan remota aquesta indústria o ofici, que ja se'n tenen notícies en el segle XIV. En cert document de 1590, és esmentat un carrer de l'antiga vila, anomenat *dels blanquers*; i en un manual de l'Escrivania (1452-1557) es descobreix l'existència d'una altra via pública, que duia el nom de *plaça del Tany*: segons opinió de mossèn Joan Segura* la paraula *tany* devia significar escorça de pi, d'alzina o d'altre arbre; és a dir, un material d'adobar pells que, en termes savis, s'anomena *tani*, substància tan imprescindible en l'antiga indústria de l'adob de pells per fabricar sola. No cal negligir que, entre els gremis igualadins, tingué una forta preponderància el de blanquers, i que en el segle XVIII un dels portals de la vila s'anomenava *lo portal dels blanquers*.

Atenent, doncs, aquella tradició secular i coincidint amb el fet, no menys cert, que avui dia encara és prou excepcional i extraordinària la importància de l'ofici en l'esmentada població, ens hem cregut relativament ben situats per a emprendre la redacció del present VOCABULARI, naturalment, després de les convenients recerques lexicals i consultes prèvies que són del cas.

* *Història d'Igualada*, secció segona, cap. XVII, i secció quarta, cap. v.

A

- Abissínia** f. pl. — Classe de couro en pell, procedent o que s'importa d'Abissínia.
- Àcid** m. || — *bòric*. Serveix per a desencalar i també s'empra per a preparar el couro en l'adob de pells. || — *butíric*. Serveix per a desencalar i per a inflar el couro a l'acte de preparar l'assaonament. || — *fòrmic*. Serveix a desencalar i igualment per a fer inflar el couro a l'acte de preparar l'assaonament. || — *sulfúric*. S'empra per a desencalar: és d'efectes un xic enèrgics, i de no gaire bons resultats.
- Adob** m. — Aquella quantitat de couro que es pot adobar i preparar d'una sola vegada. En couro gros acostuma a ésser de 120 peces. Si el couro és petit, se n'hi calculen 250 o 300. Hi ha blanquers que ho calculen pel pes, i aquests compten un adob, d'una quantitat de couros que oscil·la entre 600 i 800 quilos. || L'ingredient o ingredients que s'utilitzen per a adobar les pells.
- Adobar** v. — Convertir en sola la pell de couro en tripa, per mitjà de líquids tàncics. Hi ha dos procediments: l'antic i el modern. Actualment s'utilitza més el segon procediment. || — *a l'antiga*. Treballar a les remeses o al nau; ço és, segons el vell sistema d'adob. || — *a la moderna*. Adobar pells emprant els nous sistemes, singularment la bóta.
- Adoberia** f. — L'edifici disposat per a elaborar-hi sola i altres pells. || L'oficina del blanquer.
- Afinar** v. — Cilindrar una peça de sola; fer-hi passar el cilindre per damunt, de la qual cosa resulta una peça ben llisa i com afinada.
- Agulla** f. — Instrument d'acer, amb el qual, dintre el sistema antic d'adobar, es cosien els couros, per després embatir-los.
- Aigua** f. || — *àcida*. Aigua que conté molts graus de taní, i que, per haver estat utilitzada, una part del taní que li resta s'ha convertit en substància àcida. || — *d'escorça*. V. *Aigua vermella*. || — *de grau*. V. *Aigua vermella*. || — *forta*. V. *Aigua de grau*. || — *tànica*. Aigua clara on s'ha mesclat substància tanina; serveix per als efectes de l'adob. || — *vermella*. Aigua clara que un cop ha passat per l'escorça pren un tint o color vermell fosc.
- Aixecar** v. || — *el calciner*. Aixecar les pells de dins la calç i deixar-les altes i apilades. || — *el remull*. Treure les pells del remull quan estan ja prou toves i a posta per a entrar-les al calciner. || — *la colga*. Treure del clot les peces de couro i l'escorça després d'haver-hi estat dos o tres mesos, segons la classe de gènere.
- Aixecar** v. — *la colga*. V. **Aixecar la colga**.
- Alum** m. — Clot o tina destinada a tirar-hi aigua amb gallinassa o colomassa, ingredients aquests que s'hi tenen d'estovar i dissoldre. || La mateixa composició o mescla dels dits ingredients amb aigua.
- Alzina** f. — V. **Extracte d'alzina**.
- Alzinada** adj. f. — Que té el tint o color de l'escorça d'alzina; es diu de la sola elaborada.
- Anhídrid** m. — *sulfurós*. S'aplica per a desencalar el couro.
- Aparionar** v. — Disposar les peces

de couro quan es va a fer la colga; s'apilen de dues en dues, o sigui dues de la part dreta de l'animal i dues de la part esquerra.

Apilar v. — Posar les peces de ^{va} sola formant piles.

Aprenent m. — L'operari que comença a aprendre l'ofici de blanquer. || El jove que es lloga per primera vegada en una adoberia, i desconeix totes les feines que s'hi practiquen.

Aprest m. — V. Fer carnell.

Arna f. — Bèstia que rosega el couro, generalment en els dipòsits o magatzems.

Arnats adj. pl. substantivat. — Es diu dels cuiros americans que tenen el defecte de presentar alguns picats com d'arnes, la qual cosa desmereix el gènere.

Arpillera f. — Roba teixida de canem, amb què es cobreix un nombre de peces de sola per fer-ne un fardell.

Arxota f. — Cert ingredient, en

forma de pasta de color, que antigament s'usava per donar color a les pells.

Aspre adj. *Couro* — Que, tret de l'alum, surt amb un toc raspós i sense finor a la superfície, a conseqüència de no haver estat ben desencalat.

Assalinat m. — Tara o defecte de la pell en la cara de la flor. Generalment es produeix en els cuiros salats, per haver-ho estat en excés.

Assaonador m. — Lloc o estatge de l'adoberia on es fa l'acabat de les peces.

Assecador m. — V. Secador.

Assecar v. — Exposar a l'acció de l'aire les peces de couro ja rabejades, per tal de treure'n la humitat o mullena que porten en sortir d'alguna tina.

Augment m. — La diferència de major pes que les peces de couro experimenten en sofrir les operacions de l'adob, fins a convertir-se en sola elaborada.

B

Baina f. — Objecte de couro, com una bossa, on es fica i guarda el ganivet, quan aquesta eina no s'utilitza.

Bala f. — Partida o conjunt regular de cuiros o pells en pèl, lligades amb cintes de ferro prim o cordes de canem o també amb les dues coses a la vegada.

Banqueta f. — Espècie de banc de fusta, de quatre potes, que es col·loca dintre les tines de l'adoberia quan es volen netejar o treure'n l'aigua.

Barb m. — Foradet, com de perdigó, que hi ha, a voltes, en el couro i que, naturalment, transcendeix a la sola, després de treballat aquell couro.

Barita f. — Substància que s'utilitza per a l'acabat de les peces.

Barrades f. pl. — En el lloc anomenat estenedor: llatets de fusta clavades al sostre, que porten claus de ganxo disposats per a penjar-hi les peces, ja siguin aquestes solament estirades, ja siguin ensaginades.

Barril m. — Eina de fusta, amb quatre cercols, a semblança d'un embut. El diàmetre més ample és de 20 centímetres, i el més estret, o de sota, en té 10. Serveix per a treure el solatge del fons de les tines.

Bassa f. — Dipòsit enfondit a terra, en les adoberies, on es tira l'escorça per extreure'n el taní.

- Bassada** f. *Treure* — . Treure l'escorça dolenta o el roldó, del qual, barrejat amb aigua, ja s'ha extret la substància assaonadora.
- Bastaix** m. — L'home que en una adoberia fa les feines grosseres o aquelles que no necessiten absolutament cap estudi, preparació ni intel·ligència de l'ofici.
- Bescoll** m. — La part del cuiro que segueix o és immediata al cap de l'animal.
- Bisulfít** m. — Llançat dins la cubeta, serveix per a estovar més la calç. Substitueix l'alum (segona acceptió d'aquest mot).
- Blanquer** m. — L'operari, mosso o aprenent que treballa en l'ofici d'adobar les pells o cuiros. || En termes genèrics : tot home que treballa o està ocupat en una adoberia. || L'amo o propietari d'una adoberia, encara que materialment no hi treballi. || Qualsevol dels socis que formen una companyia col·lectiva dedicada a la fabricació de sola.
- Blanqueria** f. — V. **Adoberia**.
- Boixeta** f. — Eina d'un pam de llargada, de fusta, on hi ha una fulla d'aram, de mig centímetre de gruix per 5 d'alçada : la fulla és fina i de tall mort. Serveix al taulell per a estrebar la peça i deixar-la ben plana.
- Bombasses** f. pl. — Classe de cuiro en pèl, procedent o que s'importa de Bombai.
- Bombó** m. — V. **Bóta**. || — *de ribera*. Espècie de bóta que serveix per a desencolar mecànicament, i també s'utilitza per a pèlar els cuiros amb igual procediment mecànic i emprant el sulfur de sodi.
- Borraix** m. — Droga sòlida que s'aplica per dissoldre la caseïna quan es vol emprar aquesta en l'adob.
- Bossarrera** f. — Orifici per a llançar aigua, ja inútil, de l'adoberia a una claveguera. || Orifici fet a la vora o marge d'un rec o sèquia propera a les adoberies, per tal de recollir aigua clara que s'aprofitarà en l'adob.
- Bot** m. — En l'antic sistema de cosit : la disposició de dues pells o peces cosides que tenien l'aparença d'un bot, perquè s'omplien d'aigua i escorça.
- Bóta** f. — Màquina o artefacte en forma de bóta ben cilíndrica que s'usa en el sistema d'adob modern o ràpid. Té uns 8 pams de diàmetre per 15 de llargada i acciona mecànicament. A dintre de l'artefacte es tira el roldó i les peces de sola sortides de l'alum. L'artefacte gira sobre el seu eix unes vuit hores seguides, després de les quals queda feta la mesa. També serveix la bóta per a acabar l'adob amb l'extracte. || — *de curtir*. V. **Bóta**.
- Botar** v. — Treure la carnota que porta el cuiro quan s'ha tret del reforç i està a punt de dur-lo a la colga. Per a una semblant operació es fan servir les mateixes eines del ferrejar; ço és, la post i el ferro.
- Braç** m. *Fer braços*. — V. **Aparionar**.
- Broca** f. — Instrument d'acer, que serveix per a afinar el tall dels ganivets i ferros d'escarnar que s'empen en l'ofici de l'adobador.
- Bromera** f. — Conjunt de bombolles que es produeixen en el líquid de la cubeta quan volta. També es produeix bromera als calciners quan s'hi remena. Per ésser un obstacle, hom dissol la bromera tirant-hi unes gotes d'oli.
- Brúfol** m. — Classe de cuiro en pèl, americà, resultant dels animals anomenats amb el mateix nom de «brúfol».

Brunyidor m. — Eina de fusta que, en el sistema antic d'adob, s'emprava per a fer aprestos sobre la pell, en la part de la carn. Era d'uns 15 centímetres de llarg per 8 de gruix, i tenia una forma cilíndrica. També hi havia brunyidors de vidre.

Buenoaires m. — Classe de cuiro, en pèl, procedent o originari de la República Argentina. És corrupció de *Buenos Aires*.

Buidar v. || — *els cuiros*. Treure'n el líquid que porten dintre quan s'adoba segons el procediment antic o sistema d'embaïda.

Butllofa f. — Defecte o tara de la pell, produïda per haver-se assecat a una temperatura de més de 40 graus. La tara presenta l'aspecte d'una butllofa, ocasionada pel trencament de les fibres de la pell.

C

Cabàs m. — Espècie de cofi, fet d'espart, amb dues nanses a la vora, que es fa servir per a treure l'escorça o el roldó de l'adoberia.

Calç f. — Producte que s'usa en les adoberies, i és format de certa classe de pedra cuita. És emprat en les feines del calciner.

Calcuta f. — Classe de cuiro en pèl provinent de Calcuta.

Cametes f. pl. — Dos llistons de fusta, de poc gruix, disposats en forma de X, que serveixen per a aguantar en posició inclinada la post de ferrejar.

Canal f. — Artefacte senzill de fusta, en forma de canal, per a conduir aigua a una tina o clot. També hi ha canals per a llençar, fora de l'adoberia, les aigües brutes o ja inservibles.

Canastró m. — Espècie de gran balança, de molta potència, que generalment penja del sostre; és per a pesar cuiros en sec, o bé sola assaonada.

Cap m. — Nom que es dóna al bocí de peça o cuiro, que correspon al cap de l'animal. || — *de pit*. Nom d'una part del cuiro, que és el de dessota la panxa, on hi havia la mamella de l'animal.

Capitells m. pl. — Espècie de

banquetes de fusta, disposades per a sostenir el taulell.

Carn f. — Nom que es dóna, en el cuiro, a la cara de dintre o de dessota.

Carnassa f. — Carn dolenta que s'extreu o separa del cuiro en pèl, en fer l'operació d'escarnar. La dita caru és apreciada i s'aprofita encara per a fabricar aiguacuit.

Carnell m. — Disposició especial de color i aspecte en què queda la sola, després d'haver-li passat la romàstiga. || — *de goma*. Ingredient que es dóna a les peces de sola en ensaginar-les per donar bon aspecte a la carn; consisteix en una espècie de goma, barrejada i diluïda amb aigua clara. || — *de pasta*. Ingredient que s'aplica a les peces de sola per estirar-les, augmentar-ne el pes i donar un color bonic i lluent a la carn; consisteix en una pasta groguenca o espècie de terra, que es barreja amb aigua clara. || *Fer* — Donar color al cuiro per mitjà d'una pasta, per tal que sigui més bonic i presenti el color de carn.

Carnot m. — La mica de carn inútil o sobrerera que encara surt dels cuiros en pèl en fer l'ope-

- ració de ferrejar. || *Treure el* —. Acabar de netejar el cuiro amb un ferro més fi que el de pelar.
- Carnota f.** — V. **Carnassa**.
- Carrau m.** — Màquina o gran artefacte de fusta emprat en el sistema d'adob ràpid. És en forma d'un bombo, volta per mitjà d'unes corretges i politges, funciona mecànicament sobre d'un taulell, i porta a l'exterior, fixes i distribuïdes, un nombre de boixetes (setze, vint o vint-i-quatre). L'operari, per treballar, fa entrar les peces per un cantó i prem una palanca. L'artefacte fa la feina del merlet en el sistema antic d'adob.
- Carregada f.** *Fer la* —. Tirar a la bóta l'extracte tànic, quan en aquell artefacte hi ha els cuiros.
- Caseïna f.** — Serveix per a donar llustre a les pells acabades de treballar.
- Casquet m.** — Espècie de gorreta que duïen abans molts operaris blanquers per cobrir-se el cap mentre treballaven dins l'adoberia.
- Castanyer m.** — V. **Extracte de castanyer**.
- Cilindrar v.** — Fer treure llustre a la sola ja adobada, treta del taulell i assecada. Antigament el cilindrar es feia amb un corró de pedra, en un departament del magatzem.
- Cilindre m.** — Pedra grossa i pesant, de forma cilíndrica, a manera de pedra de molí de farina, amb la qual antigament se cilindraven les peces de sola, per tal de fer-les eixir llustroses. || — *de peu*. Màquina o artefacte modern per a cilindrar la sola; que acciona mecànicament, servint-se d'un pedal. || — *de pressió*. Cilindre de peu, però més perfeccionat, ja que se li dóna la força per mitjà d'un graduador.
- Civera f.** — Objecte format de dues barres de fusta, paral·leles, que porten al mig, adossat, una mena de cistell fet de vimet. Té uns 10 pams de llarg per 3 i mig d'ample. Serveix per a traslladar peces d'un clot a l'altre, o per a treure-les de l'aigua clara i dur-les a assecar.
- Clarada f.** — L'operació de posar en una tina amb aigua tànica de 6 a 8 graus les peces de sola quan, adobades pel sistema marroquí, es treuen de la colga. Es tenen en aquella tina fins que es necessiten les peces per a portar-les a l'estenedor.
- Clarot m.** — El solatge o engrut, amb poca aigua, que resta i es treu quan es vol netejar un dels clots, on ja s'ha treballat, sigui de remesa, sigui de reforç.
- Clau m.** — **de ganxo**. Cada una de les peces petites de ferro que van clavades al trespol d'una adoberia i són fetes a posta per a penjar-hi les peces de sola a assecar.
- Clorur m.** — **de bari**. Serveix per a adulterar el cuiro quan aquest s'ha transformat en sola.
- Clot m.** — V. **Nau**.
- Cola f.** — Substància gelatinosa que serveix per a tancar els porus de la pell quan ja està assaonada i també li dóna impermeabilitat.
- Colga f.** — Disposició de les peces de sola posades en un clot adequat, amb escorça i aigua. Per cada adob es posen ordinàriament 50 quintars d'escorça i s'hi està tres mesos; període durant el qual es diu que està en primera colga. Després s'aixeca la sola i s'escorre. Llavors es passa en un altre estat igual, per uns quatre mesos, durant els quals es diu que està en segona colga.
- Colgador m.** — L'operari que en

- una adoberia es dedica a l'operació de la colga.
- Colgar** v. — Fer la colga.
- Colmassa** f. — Excrement del colom; és emprat en l'alum.
- Colòmbies** f. pl. — Classe de cuïro en pèl, procedent o que s'importa de Colòmbia.
- Color** m. || — *alzinat*. Cert color indefinit que tira a clar i que es dona a la sola; li proporciona l'aparença d'haver estat assaonada amb extracte d'alzina. || — *avellanat*. El color que es dona a la sola quan es vol imitar el de l'esclofa d'avellana. || — *natural*. Certa classe de color o pintura que es dona a la sola, que no difereix del natural d'ella mateixa. || — *viu*. Certa classe de color que es pot donar a la sola i que tira a un vermell fort.
- Colrat** adj. — Es diu de la sola defectuosa, quasi negra o molt enfosquida, a causa d'haver estat massa temps al sol, una vegada està elaborada, o no haver estat prou descarregada a l'aigua clara.
- Concòrdies** f. pl. — Classe de cuïro en pèl, procedent d'Amèrica.
- Cor** m. — *de la sola*. Tota la veta o part interior de la peça de sola adobada o treballada.
- Cordill** m. — Fil de cànem que, junt amb les vergues, s'empra per a penjar les peces de sola per tal que s'assequin, després d'estirades.
- Córdoves** f. pl. — Classe de cuïro en pèl, originari o procedent de Córdova (República Argentina). També se'n diu cuïro americà.
- Correntins** m. pl. — Nom d'una classe de cuïro en pèl, americà, procedent o que s'importa de Corrientes (República Argentina).
- Corró** m. — Pedra grossa, de forma cilíndrica, amb la qual abans es premsava o cilindrava la sola.
- Cosir** v. — Cloure les vores dels cuïros per mitjà de punts de fil, passats amb una agulla.
- Cosif** m. — Sistema d'adob, avui quasi en desús, que consistia principalment en cosir els cuïros per les vores, com si es formés un bot, deixant sols una obertura en la garra del darrera, per on s'introduïa l'aigua i l'escorça fins a deixar-los plens.
- Cove** m. — Recipient, molt conegut, fet de canya o de vimets. En l'ofici de blanquer serveix el cove per a treure l'escorça dels clots, quan s'utilitza el sistema marroquí d'adob.
- Cremat** adj. o s. m. — Qualitat de mal aspecte que té la sola, provinent de defectes del cuïro, per haver-lo deixat massa temps a l'acció del sol, i reaccionat les substàncies grasses.
- Cronaquis** m. pl. — Certa classe de cuïros en pèl, procedent d'uns animals de l'Índia.
- Crua** adj. f. *Sola* — La que ha estat insuficientment adobada.
- Cruanya** f. || *Ésser una* — Qualificació del cuïro adobat, quan interiorment apareix cru. V.
- Fil cru**.
- Crupó** m. — Nom de la peça de sola, després de suprimir-ne o separar-ne els trossos corresponents.
- Cubeta** f. — En el sistema marroquí d'adobar, clot on hi ha un bombo de fusta que, giravoltant o accionant per mitjà d'un motor, estova el cuïro que s'ha introduït dintre del bombo, el qual treball equival a l'operació de ferrejar.
- Cues** f. pl. — Deixalla que porta el cuïro en sec, a la part de la cua de l'animal. Aquesta deixalla es tren o separa, i ja no entra a l'adoberia.
- Cuïro** m. — Pell d'un animal gros, apta per a ésser adobada:

la pell duu la carn i el pèl de l'animal. || Quan està treballant-se la pell, és anomenada «sola en curtició». Quan està ja adobada se'n diu «sola curtida». || Nom genèric que expressa la pell que cobreix la carn dels animals; però, en sentit més limitat, dins l'ofici de blanquer, es dóna el nom de cuiro solament a la pell grossa de certs animals. || En l'idioma comercial i en l'art del blanquer la paraula «cuiro» s'aplica a la pell dels animals separada de la carn. || — *americà*. Qualsevol de les classes de cuiro en pèl originari de l'Amèrica. || — *de dany*. V. **Cuiro tarat**. || — *del país*. V. **Terrenos**. || — *en brut*. La pell de bou, vaca o altre bèstia grossa, que necessita tota una preparació per a ésser emprada com a cuiro. || — *en sang*. Cuiro acabat d'eixir de l'escorxadador, sense haver estat assecat de cap manera. || — *en tripa*. És diu de les pells quan són pelades, descarnades i desencalades. || — *exòtic*. Denominació del cuiro que és procedent de país estranger. || — *gros*. El cuiro en pèl que té dimensions ordinàries o que prové d'animals grossos. || — *indi*. El cuiro en pèl procedent d'animals originaris de l'Índia. || — *menut*. El cuiro en pèl que prové de vedelles o altres animals petits. || — *salat*. La pell fresca d'un animal, que ha estat salada per a millor conservació. || — *sec*. La pell seca dels animals apta per a adobar, que s'exporten d'Amèrica o d'altres països. És la pell contraposada a l'estat de la pell fresca. || — *tarat*. Cuiro poc o molt defectuós; sigui per ésser

clapat o per altre motiu que ja es manifesta a la vista. És classifica en tarat de primera, tarat de segona, tarat de tercera, etc., segons siguin més o menys accentuats els defectes del gènere.

|| — *vago*. El cuiro que després de les manipulacions a què se subjecta, resulta que no fa augment de pes o que en fa molt poc. || — *verd*. La pell que no ha rebut la més mínima preparació i és tal com ha estat separada de l'animal.

Cuot m. — Nom que es dóna al bocí de peça (cuiro) que respon al voltant de la cua de l'animal.

Cúrcuma f. — S'utilitzava abans per a donar color a les pells.

Curratxes m. pl. — Nom d'una espècie de cuiro en pèl, que s'importa de certes encontrades de l'Índia.

Curtició f. || — *alzinada*. Sistema especial d'adobar, a posta per a obtenir gènere apte per a corretgers, guarnimenters o basters. És fa emprant escorça d'alzina com a matèria assaonadora. || — *antiga*. Sistema d'adobar, que es practicava en el temps vell, quan no s'utilitzaven màquines ni altres procediments moderns. Consistia en distintes manipulacions. V. **Colga**. || — *mixta*. Certa forma d'adobar pel sistema marroquí, emprant, però, uns procediments moderns que acceleren el treball de l'adob. || — *ràpida*. Sistema modern d'adobar o assaonar les pells en pocs dies, mitjançant l'ús de màquines; en contraposició al sistema de cosit o marroquí, en què s'hi esmerçaven nou o deu mesos.

Curtir v. — Adobar la pell o cuiro.

D

- Desaiguar** v. — Fer deixar a les peces una part del grau de taní que porten, a l'aigua clara, tenint-les unes hores dins el clot.
- Descarregar** v. — Posar la sola en aigua. Als vuit dies s'aixquen les peces, i se'ls dona mesclor.
- Descosir** v. — Treure o desfer els punts amb què s'han cosit les pells quan s'empra el sistema antic d'adob.
- Desencalar** v. — Treure la calç de les pells per mitjà de substàncies àcides.
- Desetxo*** m. — V. **Rebuig**.
- Desflorat** adj. substantivat. — Defecte de la sola quan aquesta porta un bocí amb clapa o clapes, per faltar la flor en el cuiro.
- Dextrina** f. — S'empra per a fer els aprests o fer el carnell. Dóna molta consistència a la sola.
- Didala** f. — Objecte de goma o petit abrigoall que l'operari blanquer es fica en un dit de la mà, quan el té nafrat.
- Donar** v. || — *les aigües*. És l'antic sistema d'adobar, omplir els bots (pells cosides) d'aigua tànica, per adobar-los. || — *plates*. Donar escorça amb plates, quan es fa una colga al colgador.

E

- Embalatge** m. — Embolcall amb el qual se subjecta i lliga un fardell de sola per trametre'l o expedir-lo al seu destinatari.
- Embatida** f. — Nom d'un dels sistemes antics d'adob, consistent a embatir el cuiro.
- Embatir** v. — En l'antic sistema d'adob, omplir els cuiros d'escorça, per tal que s'adobin.
- Embutllofat** adj. — En què apareix algun lloc inflat, a manera de butllofa; es diu de la sola, quan és treballada.
- Enfardar** v. — L'acció i efecte de doblegar o enrotllar la sola ja llesta, per fer-ne un paquet o fardell d'un nombre de peces que s'han d'expedir.
- Enllaunat** adj. — Es diu de la sola d'aspecte encarcerat, no flexible i fràgil, per ésser mal treballada o mal ferrejada o provenir d'un cuiro defectuós.
- Enllosat** m. — Habitació o lloc, enrajolat de terra, que hi havia a les adoberies. S'hi feien els treballs de pelar, escarnar i ferrejar. El sòl portava un petit desnivell perquè s'escorreguessin les aigües que queien i anessin a raure en una claveguera.
- Enrassat** adj. — Es diu del cuiro que no està classificat o triat, tractant-se d'una partida de diferents peces.
- Ensacar** v. — Agafar els sacs buits de l'escorça o roldó i ficar-los tots dins un altre sac. || Omplir sacs.
- Ensaginar** v. — Passar el merlet lleugerament sobre les peces de sola, després de polides i ben estirades, la qual operació es fa sobre el taulell.
- Entrar** v. || — *cuiros*. Ingressar a la fàbrica o adoberia els cuiros en pèl acabats d'adquirir o comprar. || — *els cuiros al nau*. Ficar

* Evidentment, aquest mot, que empren molt certs blanquers, s'hauria de bandejar del lèxic nostre, perquè és un castellanisme.

- els cuiros al nau després d'ésser cosits i plens d'escorça; és a dir, seguint el procediment antic d'embatides. || — *l'adob al nau*. Ingressar al nau l'adob de pells, per tal de donar principi a l'adob.
- Escalfèit m.** — Tara de la pell en la part de la flor; procedeix d'haver-se assecat malament alguna porció de la superfície de la peça a conseqüència de no haver estat ben estesa.
- Escarnador m.** — L'operari especialitzat a treballar el ferro d'escarnar. || Qui escarna, en una adoberia.
- Escarnar v.** || — *a mà*. Treure amb una eina de tall la carn dolenta o greixos que duu la pell que es tracta d'adobar. || — *a màquina*. Treure la carn de les pells o cuiros, valent-se d'un procediment mecànic.
- Esclop m.** — Sabata de fusta que calcen alguns treballadors blanquers quan fan la feina dels ferrejadors.
- Escombra f.** — Utensili ordinari o comú per a apilar i ajudar a aplegar l'escorça o bé per a netejar els locals de l'adoberia.
- Escorça f.** || — *d'alzina*. Pell exterior de l'alzina, arrencada, assecada, triturada i mig mòlta, estat en què s'empra en l'adob. || — *de pi*. Pell exterior del pi, arrencada, assecada, triturada i mig mòlta.
- Escórrer v.** — Deixar suspeses en alguna tina les peces apilades i tretes dels clots, amb la qual operació s'escorren aquelles de l'aigua que porten.
- Esquena f.** — Nom que es dona al bocí de cuiro que correspon a l'esquena de l'animal.
- Estendre v.** — Posar al sol les peces de sola planes, a terra, per assecar, sempre i quan la temperatura és flaca per a assecar al secador.
- Estenedor m.** — Lloc annex a l'edifici o fàbrica d'adobs. És cobert, amb finestrals, i s'hi estenen penjades les peces de sola. Es procura que hi entri l'aire, però no el sol.
- Estirar v.** — Aplanar fortament les peces de sola, molles, sobre el taulell, perquè no portin arrugues i siguin ben planes o llises.
- Estoc m.** — Pila, partida o quantitat de sola, o bé de pells, que es pretén vendre o negociar tota plegada, o sense fraccionar. Segons la classe i procedència de l'estranger, un estoc es compon de quatre a cinc-mil cuiros.
- Esvorar v.** — Tallar amb un ganivet les miques de carn que resten a la vora de les peces quan ja estan adobades i seques.
- Extracte m.** — Substància líquida o sòlida que porta condensada la propietat assaonadora de l'escorça; s'empra en el sistema d'adob ràpid o modern. Hi ha diverses classes i marques d'extracte. || — *d'alzina*. Substància líquida que s'ha extret de la fusta i de l'escorça de l'alzina. És una matèria assaonadora, que s'empra en la fabricació. També existeix l'extracte en forma sòlida. || — *de castanyer*. Substància líquida extreta de la fusta del castanyer, que s'empra en l'adob de pells. També hi ha el mateix extracte en forma sòlida. || — *de mimosa*. Substància líquida extreta de certa classe d'acàcies, originàries de països tropicals; serveix per a l'adob. || — *de quebratxe*. Ingredient líquid molt comunament usat en el sistema d'adob ràpid per substituir l'escorça. || — *insoluble*. Matèria sòlida d'extracte vegetal, que serveix per a adobar les pells; és insoluble a l'aigua freda. || — *soluble*. Matèria sòlida d'extracte vegetal, que s'empra en l'adob de les pells; és soluble a l'aigua freda.

F

Fàbrica f. — *de curiits* V. **Adoberia**.

Fabricant m. — *de curiits*. — Qui fabrica o elabora sola o altre producte de pell adobada. || L'amo d'una adoberia.

Falda f. — Part o tros de la peça de sola o cuiro que correspon al ventre de l'animal. || Panxa.

Fardo m. — Paquet de peces de sola, de més o menys volum, que el fabricant tramet al comprador que l'hi ha demanat. El màxim de peces d'un *fardo* sol ésser de vint. Depèn, però, del pes d'elles. || — *plegat*. Disposició usada abans, en enfardar la sola : consistia a plegar les peces en un sol doblec. || — *rodó*. Igual que *fardo rotllat*. || — *rotllat*. Fardell de forma rodona; s'obté enrotllant les peces de sola.

Fendre v. — Partir amb un ganivet els cuiros per meitat, això és, des del mig del cap fins a la cua; resulten, per tant, dues peces de cada cuiro sencer.

Fer v. || — *carnell*. V. **Carnell**. || — *cuiros*. Adquirir o concertar la compra d'una partida determinada de cuiros en pell, que es pesen i són destinats a l'adob. || — *fardos*. Apilar diferents peces de sola i lligar-les, fent-ne paquets aptes per a transportar-los. V. **Enfardar**. || — *la carregada*. V. **Carregada**. || — *la colga*. V. **Colga**. || — *pila*. V. **Pila**. || — *tria*. V. **Tria**. || — *un sermó*. V. **Sermó**.

Ferrejador m. — Eina de ferro que serveix per a treure la calç que porta adherida el cuiro en sortir del calciner. Al mateix temps amb el ferrejador s'estoven els nirvis de la pell. || El local o cambra on se fa l'operació de ferrejar. || L'operari que

practica la feina de ferrejar, en una adoberia.

Ferrejar v. — Rascar les pells sobre una post amb una eina expressa, per tal d'extreure'n la calç que porta i també per separar-ne el pelitxó.

Ferro m. || — *d'escarnar*. Eina d'uns 6 pams de llarg, composta d'una fulla de ferro, bastant encorbada, de tall i tremp afinat, amb mànec de fusta a cada extrem. || — *de ferrejar*. Eina de ferro, de tall mort, d'uns 5 pams de llarg, de forma un poc corbada, amb mànec de fusta als dos extrems. || — *de pelar*. Eina de ferro, d'uns 5 pams de llarg, de forma poc encorbada, amb mànec de fusta a cada extrem.

Fil m. — Trena prima de cànem o fil d'empalomar; s'utilitza, en el sistema de cosit o embatides, per a cosir les peces. || — *cru*. És diu que té el fil cru, de la sola adobada que ha restat crua interiorment, ço que constitueix un defecte. És coneix fent un petit tall a la sola i badant el tall, fins a veure el cor de la sola.

Flor f. — La cara de fora del cuiro, o sigui la part de sobre, que representa i és la banda exterior de l'animal.

Fogaina f. — Espècie de fogó que servia en el temps antic a les adoberies per a escalfar l'aigua d'adobar les pells en fer la colga o bé el reforç a cops de peu.

Forcalla f. — Barra de fusta, d'uns 10 pams de llargada, amb un ganxo de ferro a dalt, en forma de V, dentada de l'interior, serveix per a penjar les peces de sola.

Fucsina f. — S'usa per a donar color a les pells.

G

- Gallinassa** f. — Excrement de gallina, que és emprat en l'alum.
- Ganivet** m. — Eina d'acer, d'un sol tall, de pam i mig de llargada, que s'utilitza per a l'operació de fendre i per al taulell.
- Ganxo** m. — Eina de ferro, amb un mànec de fusta, de 20 pams de llargada; s'empra per a extreure les pells de dins els clots.
- Garra** f. — La part de la pell provinent d'una pota de l'animal. || — *del davant*. El bocí o tros de sola, que correspon a les potes davanteres de la bèstia. || — *del darrera*. El bocí o tros de sola que correspon a les potes del darrera de l'animal. || — *del darrers*. V. **Garra del darrera**.
- Garrapata** f. — Pell gravada o senyalada per efecte d'un cuc anomenat garrapata, que duen algunes bèsties abans d'ésser sacrificades.
- Glucosa** f. — Ultra adulterar el cuiro, serveix per a donar-li moralitat.
- Graduador** m. — Aparell consistent en un tub de vidre, de

20 centímetres de diàmetre per uns 25 de llargada, i que acaba per sota en una bóta, també de vidre, plena de perdigons. L'aparell ficat dins de l'aigua mesclada assenyala per graus la seva fortlesa. || Aparell a manera de termòmetre que s'empra per a graduar l'escalfor de l'aigua.

- Grassa** f. — Substància greixosa per a greixar els embarrats de la maquinària que s'utilitza per a l'adob segons el modern sistema. || — *clava*. Substància que té un caràcter fluid, gens espès, i que es posa en uns petits embuts per alimentar els daus de la maquinària usada en el procediment més avançat d'adob. || — *densa*. Substància grassa de consistència espessa que es posa en els greixadors de pressió, per a alimentar les politges mortes de la maquinària que s'empra per a l'adob modern.
- Quant** m. — Objecte de goma amb què s'abriga cada mà l'operari blanquer, per a la feina de pelar, i a voltes, per a la d'escarnar.

I

- Indians** m. pl. — Classe de cuiros en pell, procedents o originaris d'animals grossos de l'Índia.

Inflar v. — *els cuiros*. Preparar les pells per a l'adob.

L

- Llagasta** f. — Grumoll o bocí de carn innecessària, que ha quedat a les peces de sola, després d'estirades i arreglades.

- Llançar** v. — *cuiros*. V. **Posar cuiros**.
- Llata** f. — Cada una de les llen-

ques primes de fusta, més o menys llargues, de les quals es col·loquen tres sobre un clot, per tal de parar el llevador.

Llevador m. — Empostissat que es prepara damunt mateix d'un

- clot de l'adoberia, per tal de dipositar-hi a sobre, en forma que s'hi puguin escórrer, aquelles peces de sola molles que s'han tret d'un altre clot o tina immediata.
- Llim** m. — Capa o gruix d'escorça que es posa entre sostre i sostre de pells, quan es fa l'operació de la colga.
- Llustrosa** adj. f. — Es diu de la sola que sembla brunyida, com si tingués llustre.
- Lot** m. — Entre compradors de cuiro, és una partida d'aquesta mercaderia, d'un nombre determinat de peces. Un lot generalment és la quantitat equivalent a tres o quatre adobs.

M

- Magre** adj. substantivat. — Qualitat de la pell procedent d'una bèstia que no estava grassa. || *Sola magra*. La que presenta a la superfície uns clots o espècie de bonys, defecte que prové d'ésser els cuiros vells.
- Màquina** f. — *d'estirar*. Artefacte modern que acciona a força d'un motor elèctric o a gas; deixa les peces de sola estirades i sense arrugues. Substitueix el treball a mà, que antigament es practicava.
- Maquinista** m. — En l'adoberia moderna, l'operari que fa anar o cura del funcionament i direcció de la màquina d'estirar.
- Marques** f. pl. — Senyals del ferro en foc que duen les pells o cuiros quan han eixit de l'escorxador, les quals marques minven l'estimació que més endavant pot tenir la sola.
- Marroquí** m. — Sistema d'adobar les pells, diferent del de cosit. || Sistema en el qual les pells es col·loquen en un clot amb sostres d'escorça i aigua. Substitueix el sistema d'embatida.
- Mata** f. — Planta que, assecada i feta pols, s'utilitza per a donar cert color a la sola, quan es vol que aquesta no surti tan vermella.
- Matadero** m. — Pells de bestiar hoví, del país, procedents d'escorxadors públics, vulgarment i malament dits «mataderos». || — *salat*. Cuiro del país, que procedeix d'un escorxador i ha estat posat en sal per a la seva conservació. || — *sec*. Cuiro del país, que procedeix d'un escorxador i ha estat assecat.
- Merlet** m. — Eina d'acer, com una anella ovalada, de 20 centímetres de llarg per 8 d'ample i 1 centímetre de gruix, que té al caire una mica de tremp. El merlet es passa fort sobre les pells, per llevar-los les arrugues. Antigament s'usaven merlets de coure, en lloc d'acer.
- Merma** f. — La disminució de pes que a voltes experimenten les peces de sola, des del moment d'ésser llestes fins un temps més endavant, en què es tornen a pesar.
- Mesa** f. — Tina o dipòsit encaironat per dintre, d'uns 5 pams de llargada, per altres tants d'ample i altres tants de fondària, on es tiren 4 pams de gruix d'aigua i quatre sacs de roldó, tot ben remenat i mesclat; després s'hi llancen les pells. || — *moderna*. Operació de tirar per primera vegada les pells a la bóta, amb aigua i roldó; es fa voltar després l'artefacte un parell d'hores i s'hi deixen les pells fins a l'endemà.
- Mesclar** v. || — *el reforç*. Aixecar

les pells del reforç en una pila i tornar-les dintre. || — *l'alum*. Aixecar els cuiros de l'alum en una pila i tornar-los a dintre. || — *la mesa*. Aixecar les pells de la mesa en una pila i després tornar-les dintre el mateix clot o lloc. || — *les peces*. Aixecar les peces de sola que hi ha en els clots o tines, i tornar-les a dintre, tot per tal que participin bé de l'aigua colorant de l'escorça.

Mesclors f. pl. — Noves aigües que es donen als cuiros després de treure'ls de la mesa, apilats sobre el llevador i escorreguts; després es tornen a ficar a la mesa. Durant les cinc setmanes que estan els cuiros a la mesa se'ls donen tres o quatre mesclors.

Metre v. — Introduir o ficar els

cuirs dins el clot anomenat la mesa.

Mimosa f. — V. **Extracte de mimosa**.

Molí m. — Aparell de moldre l'escorça, que ha de servir en l'adob de pells. || El lloc o dependència on hi ha instal·lat el dit aparell.

Moll adj. *Sola* — a. La que porta certa humitat a causa de no haver estat prou assecada.

Montevideus m. pl. — Classe de cuiro en pèl, procedent o que s'importa de Montevideo.

Mosso m. — L'obrer blanquer que ha fet o passat tot el mestratge de l'ofici. || Qui ha fet tot l'aprenentatge, i és hàbil per a l'ofici. || *Mig* — L'obrer blanquer que no ha acabat tot l'aprenentatge de l'ofici o que sols en sap la meitat.

N

Nau m. — Clot o dipòsit, embotrat a terra, revestit de cairons, d'1,40 metres de fondària, per 7 de llarg i 5 d'ample; regularment s'emmotlla a la mida o capacitat d'un nombre de cairons sencers. || — *dret*. Nom que pel temps vell tenien, per llur disposició especial, certs clots de les adoberies. Amb més amplitud i llargada que les remeses

d'ara, tenien uns 6 metres de fondària. A la vora superior del nau dret passaven unes llates de fusta, de banda a banda, amb grossos ganxos, on es penjaven les pells cosides i plenes d'escorça i aigua.

Nonats m. pl. — Cuirs en pèl procedents de vedelles petites que han sortit de la panxa en degollar la femella de l'animal.

O

Oli m. || — *de ballena*. Oli procedent de la balena, que s'emptra per a l'acabat de les peces de sola. || — *de peu de bou*. Oli extret del mateix peu del bou, que s'emptra per a l'acabat de les peces de sola adobades. || — *de sardina*. Oli purament de sardina, que serveix per a apla-

car la bromera de l'aigua, la qual especialment es produeix quan es fan voltar els cuiros a la cubeta. || — *de vidriol*. V. **Àcid sulfúric**.

Omplir v. || — *els cuiros*. Introduir aigua i escorça dins els cuirs cosits quan s'adoba pel sistema d'embatida.

P

Paiol m. — Dipòsit o cambra per a tenir o guardar l'escorça seca, granada, per moldre o bé ja molta.

Pala f. — Instrument de ferro amb fulla plana i mànec de fusta per a replegar l'escorça.

Palmell s. m. — Tros de cuiro d'uns 10 centímetres de llarg per 6 d'ample, i un forat a l'extrem, fet a posta per a passar-hi el dit gros de la mà. El palmell es posa a la palma de la mà de l'operari i serveix per a pitjar l'agulla en cosir les pells.

Palmilla f. — El cuiro en pèl de les vedelles petites, el pes de les quals no arriba a ésser de 5 quilos. || El mateix cuiro, ja adobat.

Panxa f. — Part del cuiro, que correspon a la panxa o ventre de l'animal.

Panyos m. pl. — Robes o petits draps amb què els operaris blanquers es tapaven les parts pudendes, davant i darrera, quan treballaven nus dins les tines i llocs d'aigua. També els donaven el nom de *tapa-rabos*.

Paraguais m. pl. — Classe de cuiro en pèl, procedent o importat del Paraguai.

Parar v. — *el llevador*. Disposar els estris o parament d'escórrer les peces de sola eixides del calciner. V. **Llevador**.

Passar v. — *caseïna*. Donar llistre a les peces ja acabades, mitjançant l'ús de la caseïna, que s'empra dissolta en aigua clara. || — *el ferro*. V. **Ferrejar**. || — *els cuiros per aigua*. V. **Rabejar**. || — *química*. Aplicar sobre la pell ja adobada certa composició d'aigua barrejada amb sulfumant en la deguda proporció.

Peça f. — Cada una de les dues

meitats o trossos en què es parteix un cuiro en pèl.

Pedra f. || — *aspra*. Petit bloc de pedra en forma d'un pilonet cilíndric d'uns 15 centímetres de diàmetre per 20 d'alçària, que serveix per a esmolar el ferro d'escarnar, i també els ganivets.

|| — *fina*. Petit bloc de pedra, en forma cilíndrica, d'uns 15 centímetres de diàmetre per 5 d'alt, que serveix per a refinar més el ferro d'escarnar i els ganivets, així que s'acaben d'esmolar amb la pedra aspra. || pl. Grossos blocs de pedra, naturals, de pes entre 20 i 40 quilos, que antigament servien en les adoberies, quan estava feta la colga o el reforç a cops de peu, per a evitar que els gasos d'entre les pells aixequessin aquestes en l'aire o en fora de l'acció de l'aigua; s'hi posaven les pedres que, pel seu enorme pes, feien pressió sobre el gènere.

Pèl m. || — *americà*. Pelitxó o deixalla que s'extreu de l'operació de pelar, en els cuiros procedents d'Amèrica. || — *d'hivern*. És diu del pèl d'aquells cuiros que el tenen llarg. || — *d'estiu*. És diu del pèl d'aquells cuiros que el tenen curt. || — *rascle*. El pèl que en l'operació de pelar es treu dels cuiros petits, sucursos o palmilla. Aquest pèl s'utilitza en el comerç per a fabricar pinzells, raspalls, etc.

Pelar v. — Treure el pèl de les pells per mitjà d'un ferro especial. Abans, però, han passat les pells pel calciner.

Pelitxó m. — El poc pèl que encara resta a la flor del cuiro, després de l'operació de toscar.

Pell f. — Entre blanquers i comercialment és sinònim de cuiro.

- || Cuiro sec que el fabricant d'adobs obté en el mercat per tal d'adobar-lo. || — *en tripa*.
V. Cuiro en tripa.
- Perol m.** — Recipient d'aram d'uns 5 pams de diàmetre. Va amb una fogaina al dessota, per a escalfar l'aigua vermella (o forta) quan es vol fer un reforç a cops de peu.
- Pesatanins m.** — Aparell a manera de termòmetre per a graduar la substància d'alguna composició líquida que utilitza l'adobador. També se'n diu *gradaador*.
- Pi m.** — **V. Escorça de pi.**
- Picardia f.** — Peça de roba com una brusa feta de cànem, a manera de sac escapçat fins a mig braç, que antigament vestia l'operari blanquer quan anava a donar aigua al nau.
- Pila f.** — Conjunt de sola llesta i apilada que es posa en algun lloc de l'adoberia per esperar l'ocasió de vendre-la. || Sola apilada en el magatzem. || *Fer* —. Disposar les pells i col·locar-les sobre el llevador.
- Pintar v.** — Donar a la flor de la sola el color que es desitja, utilitzant un pinzell.
- Pinzell m.** — Espècie de brotxa ordinària que serveix per a imprimir color a la sola, quan aquesta és ja elaborada. També s'empra el pinzell per a passar química.
- Placer adj.** (*cuiro placer, peça placera*). Que ha resultat molt estès o de gran superfície en relació amb el pes que fa. És el contrari de *retacat*.
- Plata f.** — Cada un dels dos plats d'aram que en el sistema antic servien per a donar escorça a l'operari que feia la colga; tenia 2 pams de diàmetre per 4 centímetres de fons. També solia haver-hi plates de zenc.
- Plec m.** — *de llibre*. Forma especial de fer un fardell de sola, a semblança d'un llibre. Generalment es feia en tres dobles.
- Portadora f.** — Recipient gran, de fusta, que abans s'usava per a llençar-hi el carnot o les roldonisses.
- Posador m.** — *de mans*. En l'adoberia moderna o de maquinària, l'obrere que ajuda el maquinista, facilitant, amb les mans, que quedin més planes les peces de cuiro que pren la màquina d'estirar.
- Posar v.** — *cuiros*. Agafar d'un magatzem les pells adquirides, i tirar-les en una tina o clot ple d'aigua clara, on roman el gènere quatre o cinc dies, per tal que s'estovi, com si diguéssim en maceració.
- Post f.** — Peça o espècie de llata grossa, de fusta, de 5 quarts d'ample, per 10 pams de llarg i 2 dits de gruix, que serveix per a parar el llevador. || — *d'escarnar*. Fusta de 6 pams de llargada per 2 d'amplària, corbada de sobre i coberta (al damunt de la corba) d'una planxa de zenc. || — *de ferrejar*. Fusta massissa, un poc corbada, de 6 pams de llargada per 2 d'amplària. || — *de pelar*. Fusta o tauló semblant a la post de ferrejar, però que s'empra per a l'operació de pelar els cuiros. || — *de toscar*. Fusta o tauló d'alguna semblança amb la post de ferrejar; s'empra per a l'operació dita de toscar.
- Pouar v.** — Treure l'aigua de les tines o reuseses, amb una galleda subjectada al cap d'una corda.
- Primer adj.** — *dany* o *-a tara*. **V. Tarat de primera.**
- Prims m. pl.** — Part o tros de la sola que correspon al ventre de l'animal.
- Punyidor m.** — Barra de fusta,

de 8 a 10 pams de llarg, que serveix per acompanyar les peces dintre els clots, i de seguida prémer-les.

Punyir v. — Atacar les peces de sola amb un punyidor, dintre el clot, per tal que ocupin llur lloc en forma deguda.

Q

Quebratxe m. — V. **Extracte de quebratxe**.

Química f. — Composició feta de sulfumant i aigua, que s'empra en diferents graus, segons sigui l'estat de l'adob. Quan la sola surt de l'aigua clara per posar-la a estendre i assecar, a

punt d'estirar, se li dona la química, en la proporció d'1 per 8 d'aigua. Quan la sola és ja estirada, se la hi dona en proporció d'1 per 4. Quan està la sola ensaginada, se la hi dona d'1 per 8.

Quart adj. — *dany* o *-a tara*. — V. **Tarat de quarta**.

R

Rabejar v. — Passar els cuiros per una tina o safareig d'aigua clara, immediatament després d'haver-hi fet alguna operació, com toscar, pelar, etc.

Ranglons m. pl. — Classe de cuiro, de dimensió més petita i més prima que d'ordinari; en ésser treballat i convertit en sola s'anomena sola palmilla, o simplement palmilla.

Rapa f. — Cuiro en pèl, ordinari o senzill, o amb alguna tara o defecte, pel qual es dedueix que en ésser adobat no sortiran senceres totes les peces. || Cuiro de qualitat inferior.

Ràpid (El —) adj. substantivat. — Sistema modern d'adob on les principals operacions es fan a màquina, i especialment hi és emprat l'artefacte anomenat la bóta. Gràficament s'anomena «curtir al ràpid», perquè l'adob s'obté ràpidament, en una setena part del temps que es necessita emprant el sistema antic.

Rebentat adj. — Qualificació que es dona a la sola molt ordinària o de grans defectes, que ni arri-

ba a classificar-se de quarta tara. || Genèricament es diu també de la sola de qualitat molt ínfima.

Rebuig m. — La part més dolenta o de més baixa qualitat en el cuiro americà. || Es diu del gènere que resta d'una partida adobada, després d'escollir-ne i separar-ne peces, tres o quatre vegades.

Recurtir v. — Adobar per segona vegada un cuiro, per tal d'obtenir un cuiro més fort i, sobretot, una sola més pesant.

Reforç m. — Clot o tina, d'uns 5 pams de llarg per altres tants d'ample i de fondària, on es fan els preliminars de l'adob. Hi ha dos reforços: un que s'utilitza per al roldó i l'altre per a l'escorça. || — *a cops de peu*. En el sistema primitiu d'adobar, operació que consistia a prémer les peces, en la remesa, a cops de peu. Dos homes es ficaven al clot o remesa, arremangats fins al genoll, i anaven aplanant les peces que els donaven des de dalt. A cada vint-i-cinc peces aplanades es llancen al reforç

- cinc sacs d'escorça i unes trenta galledes d'aigua tànica. || — *a la moderna*. Tirar els cuiros a la bóta amb aigua tànica i fer-los voltar de dues a quatre hores. || — *a punyidors*. En el sistema antic d'adobar, tirar les pells dins d'una tina amb aigua i escorça, i posades així, anar-les pitjant amb uns punyidors o samalers.
- Reforçar** v. — *els cuiros*. Posar o col·locar els cuiros en el clot o tina anomenada «el reforç».
- Rem** m. — Eina de fusta composta d'un mànec llarg, d'11 pams, amb una pala quadrada i horitzontal a l'extrem. Serveix per a remenar la calç o l'alum, o el reforç, en els seus respectius clots.
- Remesa** f. — Clot o tina, de 14 pams de larg, per altres tants de profund i 7 d'ample. S'hi tiren les pells amb escorça seca, per sostres; quan n'està complet el nombre, aleshores s'omple el clot, o els seus intersticis, d'aigua vermella forta.
- Remull** m. — Clot d'aigua clara on romanen en maceració els cuiros secs o en pèl, per tal que s'estovin, durant uns sis o vuit dies,
- Retacat** adj. (*cuïro retacat, peça retacada*). Que resulta atapeït; això és : que, pel pes que fa, té poca superfície o desenrotllament.
- Retalls** m. pl. — Certs talls que porten les pells i que els foren fets en el moment d'escorçar la bèstia, per l'operari dels escorxadors.
- Ribera** f. *Treballar a* —. Treballar els operaris d'una adoberia al fons dels clots o tines destinades a la sola en adob.
- Roldó** m. — Producte d'una planta de fulles semblants a les del magraner. En l'adob de pells s'empra aquella planta, assecada i molta, per a estovar la sola dins de la tina.
- Roldonissa** f. — Roldó molt que ja s'ha utilitzat en l'adoberia i que es treu i llença dels clots, tines o reforços. || Per extensió s'aplica el nom de roldonisses a qualsevol classe d'escorça de la qual s'hagi extret la utilitat assaonadora.
- Romàstiga** f. — Tros de pinzell, molt usat, amb el seu mànec, que s'empra per a donar carnell a la sola.

S

- Saboncillo** m. — Polsina blanca o espècie de sabó molt lliscós, que es tira sobre les peces de sola abans d'estirar-les, perquè tinguin més suavitat en passar-hi el merlet.
- Sac** m. — Roba basta, generalment de fil de cànem, cosida en forma de sarró o bossa de grans dimensions, que serveix per a depositar-hi dintre, escorça, roldó o altres coses.
- Salcuit** m. — Tara o defecte de la pell en la part de la flor, que procedeix de quan van espellar la bèstia i assecar-ne la pell per primera vegada, si la temperatura que se li donà va excedir de 40 graus.
- Salfumant** m. — Substància líquida (solució aquosa d'àcid clorhídric) que, barrejada amb aigua, s'aplica amb un pinzellet a la sola, quan aquesta es treu de l'aigua clara per dur-la al nau. També s'aplica el salfumant després d'estirada la sola i després d'ensaginar-la.
- Salmorrat** adj. — Es diu dels cuiros o pells en pèl que han estat

- salades deficientment, o sigui amb poca quantitat de sal.
- Samaler m.** — Barra de fusta cilíndrica, de 3 centímetres de gruix i uns 15 pams de llargada; amb ella s'aixeca el reforç i es treuen les peces d'una tina, clot o calciner. També el somaler serveix per a atacar les peces en aquells clots.
- Secador m.** — Lloc o departament cobert, amb finestrals, en la mateixa adoberia o al costat, fet a posta perquè hi circulin els aires, i on es pengen les pells per tal que s'assequin.
- Segó m.** — Deixalla del blat, que antigament s'utilitzava a les adoberies per a fer l'alum.
- Segon adj.** — *dany* o *-a tara*. — V.
- Tarat de segona.**
- Sermó m.** || *Fer un* — Frase mig irònica que pel temps vell empraven els obrers blanquers amb el sentit d'escurar un calciner quan ja aquest era corromput: treien l'aigua amb galledes, per raó que el clot del calciner no tenia vàlvules per a aviar el líquid cap enfora. Degut a ésser un treball massa lent i costós, fou corrent i popular la frase «fer un sermó».
- Siams m. pl.** — Classe de cniros en pèl, procedents o que s'importen de Siam.
- Sobtat adj.** — És diu de la sola lletja i trencadissa per haver romàs en aigua d'escorça massa carregada.
- Sola f.** — Pell de certs animals grossos, quan ha estat adobada i treballada pel blanquer o adobador. Principalment la sola és utilitzada per sabaters i corretgers.
- Solatge m.** — El pòsit més o menys apegatós que es forma al fons de les tines o clots on s'han fet manipulacions amb escorça.
- Sostre m.** — Cada un dels gruixos o capes d'escorça que es depositen sobre les peces o pells en fer-se la colga.
- Sucurs m.** — Cuiro en pèl, procedent d'uns animals que es troben a l'Àsia.
- Sulfat m.** || — *de magnèsia*. Droga semblant a una sal, soluble, que serveix per a adulterar el cuiro, quan ja està transformat en sola. || — *de sodi*. Substància química, sòlida, que s'empra per a pelar les pells.
- Sulfo-ricinat m.** — Oli especial que serveix per a l'adob modern.
- Sumac m.** — Matèria o extracte líquid, que serveix en l'adob; procedeix d'una planta estrangera, molt semblant al roldó.
- Superior adj.** — Qualificatiu que el blanquer dóna a la sola preferida per la seva netedat i ésser ben treballada i exempta de tota tara que pugui desmerèixer-la.

T

- Tani m.** — Substància assaonadora, que és de gran necessitat en l'adob de pells.
- Tapa-rabos m.** — Espècie de pantalon, curt fins al genoll, fet de roba de cànem o de sac, que abans duia l'operari blanquer, juntament amb una altra peça de vestir, anomenada picardía.
- Tarat adj.** || — *de primera*. Qualificació que es dóna a la sola elaborada que, per algun defecte del cuiro, arriba a classificar-se en el terme mig entre la classe superior i el tarat de segona. || — *de segona*. Qualificació que es dóna a la sola elaborada que, per defectes del

cuïro, arriba a classificar-se en el terme mig entre la classe del tarat de primera i el tarat de tercera. || — *de tercera*. Qualificació de la sola classificada, per algun defecte del cuïro, en el terme mig entre les classes de tarat de segona i de quarta. || — *de quarta*. Qualificació que es dóna a la sola amb diversos defectes, de classificació immediata inferior al tarat de tercera.

Tauell m. — Espècie de taula o gran post de noguer o altra fusta forta, d'uns 15 pams de llarg per 8 d'amplada, que es col·loca a 2 pams i mig de terra, amb certa inclinació o desnivell de 3 pams.

Tercer adj. — *dany* o *-a tara*. — V. **Tarat de tercera**.

Ternereres f. pl. — Cuïros en pèl, procedents de vedelles petites, el pes de les quals no arriba a 5 quilos. || Palmilla.

Terrenos m. pl. — Denominació que es dóna generalment als cuïros del país.

Tina f. || — *d'aigua clara*. Clot on es deposita la sola, durant tres o quatre dies, quan està adobada, però abans de posarla a assecar. || — *de vabejar*. Clot on es depositen o llancen les peces de sola en sortir del clot anomenat remesa, per passar-les per aigua clara.

Tocat adj. || — *d'aigua del mar*. Es diu del cuïro defectuós per haver hagut de suportar alguns dies l'aigua del mar, a conseqüència d'avaries del vaixell durant el viatge d'importació. ||

— *de l'alum*. Del cuïro tarat per haver sofert una fermentació en ésser dins l'alum. || — *de la mesa*. Del cuïro defectuós per faltes de preparació, que el mateix poden consistir en la permanència excessiva dins l'alum que en l'excés d'estada en la mesa. || — *del calciner*. Del cuïro tarat per haver estat massa temps en un calciner de certa antiguitat o vellúria, o per haver estat tirat al calciner sense que la calç hagi estat refredada. || — *del remull*. Del cuïro tarat per haver estat massa dies en remull o per haver estat remullat amb aigua corrompuda.

Tosca f. — Bina que consisteix en una pedra tosca, un poc corbada, que va dins d'un encaix o muntant de ferro; és d'uns 4 pams de llarg i dun mànec de fusta a cada extrem, per poder-la agafar.

Toscar v. — Passar la tosca sobre la flor del cuïro, traient-ne el pelitxó.

Travesser m. — Cada una de les llates de fusta que es posen sobre un clot, quan es vol parar el llevador.

Treure v. — *filis*. En el sistema autic d'adobar, separar els caps de fil que quedaven a les vores del cuïro cosit, una vegada adobat i obert.

Tria f. *Fev* — Partir-se, dos o més amos blanquers, un estoc de cuïros en pèl, que junts han concertat o comprat a un magatzemista. ||

V

Valonea f. — Extracte sòlid que s'obté d'un fruit procedent de l'Àsia; s'emptra en l'adob. També existeix i s'usa l'extracte en forma líquida.

Vàlvula f. — Tap de coure que per temps antic anava al fons d'un clot; era suspès o agafat per nu filferro, i servia per a aviar l'aigua del clot o tina.

Vereno m. — Substància mortífera que es posa als cuiros quan són als magatzems, per tal d'evitar que les arnes o altres animallets roseguin la mercaderia. El *vereno* és en forma de boles i també en pols.

Verga f. — Bastó de 2 pams i mig de llarg que s'empra per a estendre les peces quan estan

ja estirades i també quan s'han d'estendre, acabat llur ensaginat.

Veta f. — La fibra o llenca interior del cuiro. || La part interna del mateix cuiro.

Violins m. pl. — Cuiros procedents d'Amèrica, que tenen l'especialitat d'ésser més llargs i estrets que els cuiros corrents o generals.

X

Xapo m. — Eina molt coneguda que s'utilitza per a estovar l'escorça adormida o apegatada en algun lloc o recó de l'adoberia.

Xinos m. pl. — Es dona aquesta denominació a una classe de cuiros en pèl, procedents o que s'importen de Xina.

GABRIEL CASTELLÀ I RAICH